CZU: 343.14:343.13

CONSIDERAȚIUNI PRIVIND INSTITUȚIA RENUNȚĂRII LA PROBE ÎN RAPORT CU INSTITUȚIA EXCLUDERII PROBELOR ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

CONSIDERATIONS REGARDING THE INSTITUTION OF WAIVING EVIDENCE IN RELATION TO THE INSTITUTION OF EXCLUSION OF EVIDENCE IN THE FRAMEWORK OF CRIMINAL PROCEEDINGS

URSU Denis
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0005-7868-0258
E-mail: denis.ursu.com@gmail.com

Summary. *The purpose of this communication is to briefly review the aspects related to the institution of accusation in the criminal process, the requirements for the admissibility of evidence, as well as the elucidation of the main aspects that characterize the institutions of exclusion and waiver of evidence in the criminal process, identifying the most relevant similarities and differences, at the same time, identifying their correlation with other procedural incidents.*

Keywords: *guilt, admissibility, exclusion, waiver of evidence.*

Drept fenomen procesual, învinuirea reprezintă cel mai vechi și indespensabil element, aceasta contribuind la apariția procesului penal. Încă pe vremuri, Marcus Tullius Cicero menționa: „Nemo nisi accusatus fuerit, condemnari potest", nimeni nu poate fi condamnat fără o acuzație corespunzătoare [1, p.144]. Indiferent de sistemul de drept, conceptul de învinuire are o semnificație deosebită pentru procesul penal. Esența acestuia este reflectată prin diverse definiții, însă, practic toate rezumându-se la ideea unică precum că învinuirea reprezintă imputarea vinovăției în privința unei persoane concrete întru comiterea unei fapte stabilite de legislația penală drept infracțiune.

Totodată, în procedura penală întotdeauna este vorba de cercetare a faptelor infracționale, atunci prin învinuire urmează să înțelegem acea activitate, strict determinată de legislația procesual penală, realizată în scopul demascării făptuitorului și a tuturor circumstanțelor cauzei întru stabilirea adevărului juridic. În acest fel, învinuirea a fost considerată în literatura de specialitate drept forță motrice a procesului penal [2, p.56]. Instituția învinuirii fiind inerentă procesului penal, grație faptului că doar într-un asemenea mod poate fi realizat scopul procesului penal, care în esență se rezumă la atragerea la răspundere penală a persoanei ce a săvârșit fapta infracțională.

Datorită faptului, că săvârșirea infracțiunii, derularea urmăririi penale, precum și judecarea cauzei penale se desfășoară în perioade de timp diferit, conchidem că pentru reconstituirea circumstanțelor ce s-au desfășurat anterior, organul de urmărire penală urmează a stabili toate circumstanțele cauzei cu ajutorul mijloacelor de probă, cercetând minuțios urmele infracțiunii. Astfel, la faza de urmărire penală, în scopul determinării și identificării persoanei vinovate de săvârșirea faptei antisociale și atragerea ei la răspundere penală este strict necesară colectarea probelor ce ar elucida toate circumstanțele cauzei și ar garanta respectarea dreptului la un proces echitabil. Ulterior, după identificarea făptuitorului și doar în cazul existenței bănuielii rezonabile,

că anume această persoană a comis fapta, în prezența probelor suficiente și administrate în acord cu exigențele de admisibilitate va interveni învinuirea.

În acest sens, în acord cu art. 1 al Legii cu privire la Procuratură [3], statul a înzestrat Procuratura cu prerogativa de a contribui la respectarea ordinii de drept, efectuarea justiției, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și ale societății, drept urmare, conchidem că instituția procuraturii conduce, exercită urmărirea penală și reprezintă învinuirea în instanța de judecată.

Totodată, pornind de la prevederile art. 6 pct. (37) Cod procedură penală [4], potrivit cărora: procurorul este persoana oficială numită, în modul stabilit de lege, pentru a conduce sau a exercita urmărirea penală şi a reprezenta în judecată învinuirea în numele statului, precum și reieșind din prevederile art. 51 alin. (4) Cod procedură penală [4], în acord cu care în cursul judecării cauzei, procurorul reprezintă învinuirea în numele statului şi prezintă în şedinţa de judecată probele acumulate de organul de urmărire penală, conchidem că învinuirea reprezintă sarcina exclusivă a procurorului.

În acest sens, o importanță deosebită are Ordinul Procuraturii Generale nr. 2/21 din 02.01.2018 cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești [5], care are misiunea pe lângă prevederile legislației procesual-penale să ghideze procurorii în activitatea lor întru a asigura derularea eficientă a procesului.

Prin urmare, în pct. 4 din Ordin [5] se stipulează că pentru a prezenta acuzarea la nivelul cuvenit, fiecare procuror este obligat să cunoască materialele cauzei penale, studiindu-le minuţios şi să facă extrase din ele. Iar materialele privind pregătirea acuzatorului de stat pentru reprezentarea învinuirii în instanţa de judecată vor fi perfectate conform unor exigențe expres nominalizate și se vor păstra în dosarele de control. În același timp, remarcându-se că procurorul reprezintă învinuirea în numele statului şi prezintă în instanţa de judecată probele acuzării în cauza în care a condus sau a exercitat personal urmărirea penală.

Totodată, pct. 18 din Ordinul nominalizat [5], indică că în cazul insuficienţei probelor pentru solicitarea condamnării inculpatului, acuzatorul de stat va informa în prealabil despre aceasta procurorul-şef şi printr-o notă scrisă procurorul zonal din cadrul Secţiei unificare a practicii în domeniul reprezentării învinuirii în instanţele de judecată. În asemenea situații, procurorul-șef al Direcției judiciare a Procuraturii Generale va convoca o ședință în cadrul căreia vor fi analizate probele cercetate și, eventual, identificate procedee legale prin care să se extindă volumul probatoriului necesar a fi administrat, astfel încât pe caz să fie adoptată o decizie legală. De remarcat că chestiunile dezbătute în cadrul acestei ședințe se consemnează într-un proces-verbal, care se păstrează anexat la dosarul de control. Drept consecință, dacă ansamblul de probe cercetate de instanţa de judecată nu confirmă învinuirea adusă inculpatului, procurorul va renunţa parţial sau integral la învinuire. Renunţarea procurorului la învinuire se realizează prin emiterea unei ordonanţe motivate în acest sens şi atrage adoptarea de către instanţa de judecată a unei sentinţe de achitare sau, după caz, de încetare a procesului penal.

Procurorii din cadrul Secţiei unificare a practicii în domeniul reprezentării învinuirii în instanţele de judecată, la rămânerea irevocabilă a hotărârii de achitare, vor întocmi o concluzie referitor la cauzele şi motivele ce au condiţionat emiterea hotărârilor de achitare, care va fi prezentată pentru aprobare procurorului-şef al Direcţiei judiciare. Concomitent cu aprobarea concluziei, procurorul-şef al Direcţiei judiciare, după caz, propune aplicarea măsurilor ce se impun faţă de procurorii care nu şi-au exercitat corespunzător obligaţiile de serviciu.

Din cele enunțate rezultă că activitatea procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești este vegheată de subdiviziunile specializate din cadrul Procuraturii Generale, aceasta se datorează faptului că pentru asigurarea unei practici judiciare uniforme este necesară analiza situației în domeniu pentru a putea ghida activitatea acuzatorilor întru aceștia a-și exercita conștiincios atribuțiile procesuale și pe cale de consecință a asigura aplicarea eficientă a legislației procesual penale, a asigura echitatea procedurii și respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Doar prin disciplină și control se poate asigura înalta calitate a actului de înfăptuire a justiției, prin urmare, ordinul nominalizat, stabilește că procurorul-șef al Direcției judiciare după necesitate propune aplicarea măsurilor ce se impun în privința procurorului care nu și-a exercitat obligațiile de serviciu în acord cuprevederile normative relevante, adică se are în vedere atragerea la răspundere a acestuia.

Probele au o importanță fundamentală în cadrul procesului penal, fiindcă ele reprezintă nucleul procesului probator ce are drept scop stabilirea gradului vinovăției sau nevinovăției unei persoane acuzate de comiterea unei fapte infracționale. Probele au rolul de a conduce la clarificarea circumstanțelor cauzei și ajută a stabili adevărul juridic, în asemenea mod, contribuind la soluționarea corectă a fondului cauzei.

Un aspect esențial în administrarea probelor este faptul că acestea trebuie să corespundă exigențelor de admisibilitate stabilite de legislația procesul penală. Codul de procedură penală determină exigențele înaintate față de probe, drept urmare, în acord cu prevederile art. 95 alin. (1) Cod procedură penală al RM [4], sunt admisibile probele pertinente, concludente şi utile administrate în conformitate cu prezentul cod. Totodată, art. 94 Cod procedură penală [4], indică care sunt datele neadmise ca probe în cadrul procesului penal și stabilește că acestea se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanţa de judecată şi nu pot fi puse la baza sentinţei sau a altor hotărâri judecătoreşti.

Astfel, admisibilitatea probelor reprezintă o trăsătură inerentă a probelor care le caracterizează sub aspect al legalității sursei datelor privitor la împrejurările faptice, precum și a modului de obținere și fixare a datelor nominalizate cu respectarea strictă a ordinii procedurale stabilită de legislația procesual penală, de către subiecții abilitați în rezultatul realizării acțiunilor procesuale desfășurate ținând cont de ordinea procesuală ce determină forma acestor acțiuni.

Un factor important în soluționarea fondului cauzei este aprecierea probelor, în esență, aprecierea reprezintă un proces complex, fundamentat pe o analiză obiectivă și detaliată a fiecărei probe luate în parte și în coroborare cu alte probe, inițial apreciindu-se modul de administrare a acesteia, adică faptul dacă la administrarea ei s-a ținut cont de exigențele înaintate de legislația procesual penală și nu s-au admis careva abateri care ar periclita valoarea ei procesuală, iar ulterior și apreciindu-se și din punct de vedere al circumstanțelor pe care le confirmă sau infirmă.

Potrivit prevederilor art. 290 alin. (1) Cod procedură penală [4], procurorul, în termen de cel mult 15 zile de la primirea dosarului trimis de organul de urmărire penală, verifică materialele dosarului şi acţiunile procesuale efectuate, pronunţându-se asupra acestora. Dacă procurorul constată probe obţinute contrar prevederilor prezentului cod şi cu încălcarea drepturilor bănuitului, învinuitului, prin ordonanţă motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului. Probele excluse din dosar se păstrează în condiţiile art. 211 alin. (2).

Procurorul decide personal cu privire la modalitatea de verificare a materialelor dosarului penal. Bineînțeles, această verificare ține de constatarea corectitudinii calificării juridice a faptei infracționale, în funcție de circumstanțele cauzei, de suficiența probelor, precum și de admisibilitatea acestora. În situația în care, procurorul va considera că probele nu sunt suficiente sau

pot apărea probleme în instanță privind admisibilitatea lor, acesta poate dispune desfășurarea unor acțiuni procesuale suplimentare. Totodată, trebuie de remarcat că nu există careva impedimente legale ca anumite acțiuni procesuale să fie realizate nemijlocit de către procuror. În același timp, atunci când procurorul va considera că unele probe administrate sunt viciate sub aspectul admisibilității, acesta va emite o ordonanță de excludere a probelor din dosar, indicând motivele excluderii și faptul că acestea se vor păstra în arhiva organului de urmărire penală. [6, p.828]

Instanța de judecată poate dispune excluderea mijoacelor de probă, administrate de către procuror, la urmărirea penală, numai în cazul în care constată o încălcare substanțială și semnificativă a unei dispoziții legale privind administrarea probatoriului care, în împrejurări concrete ale cauzei, face ca mijlocul de probă administrat să aducă atingere caracterului echitabil al procesului penal în ansamblu, de exemplu în cazul maltratărilor admise de către ofițerii de urmărire penală, tratamentului inuman și degradant, aplicării violenței, nulității absolute a actului procesual prevăzut de art. 251 alin. (3) Cod procedură penală. [6, p.907] Astfel, pe lângă faptul că art. 94 Cod procedură penală [4], stabilește datele neadmise ca probe, indicând că acestea se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanţa de judecată şi nu pot fi puse la baza sentinţei sau a altor hotărâri judecătoreşti, urmează de remarcat că trebuie să fie exclus mijlocul de probă și în cazul în care actul procesual prin care a fost administrat este afectat de nulitate absolută.

Totodată, în mod indirect, excluderea probelor poate fi decisă de către judecătorul de instrucție în temeiul art. 313 alin. (5) din Codul de procedură penală [4], prin declararea nulității actului sau acţiunii procesuale atacate atunci când constată plângerea înaintată drept întemeiată, în acest sens, adoptând o încheiere prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate ale drepturilor și libertăților omului sau ale persoanei juridice și după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate. Este evident, că odată constatată nulitatea actului prin care a fost administrată proba, aceasta devine invalidă. Drept urmare, conchidem, că excluderea probelor în cadrul procesului penal reprezintă o instituție crucială, menită a asigura un proces echitabil prin verificarea și excluderea mijloacelor de probă ce nu corespund exigențelor de admisibilitate, fiind administrate cu încălcarea dispozițiilor legislație procesual penale care inevitabil aduc atingere drepturilor și libertăților omului, în același timp, periclitând încrederea publicului în înfăptuirea justiției în mod echitabil. Cu referire la subiecții abilitați cu prerogativa de a decide în privința excluderii mijloacelor de probă, trebuie de remarcat că aceasta poate fi decisă atât de procuror, cât și de către procurorul ierarhic superior în ordinea art. 299^1 Cod procedură penală, urmare a plângerii împotriva acțiunilor inacțiunilor și actelor procurorului, precum și de către judecătorul de instrucție în ordinea art. 313 Cod procedură penală.

De remarcat, că reieșind din formularea imperativă a prevederilor art. 52 alin.(1) pct. (3) și art. 290 alin. (1) Cod procedură penală, acestea determină obligația procurorului de a exclude probele obținute cu încălcarea legislației procesual penale indicate în art. 94 Cod procedură penală, prin urmare, procurorul fiind obligat a reacționa din oficiu și a exclude probele care sunt inadmisibile și au fost administrate cu încălcarea ordinii legale. Astfel, la faza de urmărire penală, procurorul fiind în principal responsabil de excluderea mijloacelor de probă administrate contrar rigorilor procesuale și doar ca excepție de către judecătorul de instrucție în ordinea art. 313 Cod procedură penală.

Spre deosebire de instituția excluderii probelor care are o reglementare destul de clară și detaliată în legislația procesual penală autohtonă, instituția renunțării la probe este mai puțin detaliat determinată în legislație, însă art. 328 alin. (1) Cod procedură penală, stabilește în mod expres că părţile, în procesul judecării cauzei, pot renunţa la unele probe pe care le-au propus. Prin urmare, de

aici rezultă că părțile la proces, adică atât acuzarea, cât și apărarea pot renunța la unele probe pe care le-au propus — de remarcat că partea poate renunța doar la proba pe care însuși a propus-o anterior, totodată, norma stimulează expres că renunțarea la probe poate fi realizată doar la faza judecării cauzei, indiferent la ce etapă se află judecarea cauzei. Sintagma „pot renunța" utilizată în dispoziția art. 328 alin. (1) Cod procedură penală, creează aparența că suntem în prezența unui drept discreționar, reprezentând o opțiune a părților, însă într-o viziune de ansamblu constatăm că aceasta în primul rând reprezintă o obligație pozitivă a părții acuzării.

Dacă în cazul excluderii probelor este vorba despre un exponent oficial, altfel spus, al unei persoane înzestrate special cu asemenea atribuții, care grație prerogativelor sale determinate de legislația procesul penală drept urmare a verificării materialelor cauzei are obligația de a exclude mijloacele de probă administrate contrar ordinii legale stabilite, atunci în cazul renunțării la probe subiect al renunțării poate fi atât partea acuzării, cât și partea apărării. Deși, capacitățile părții apărării la administrarea probelor este foarte restrâns în procesul penal național, totuși, este posibilă solicitarea administrării anumitor probe, la care ulterior, din anumite considerente partea apărării ar putea renunța la ele.

Instituția renunțării la probe în cadrul procesului penal nu a fost examinată în doctrina de specialitate națională, respectiv, este un subiect deschis și controversat, fiindcă nu există nici practică judiciară solidă privitor la acest aspect. Unii opinează că în general instituția renunțării la probe nu ar urma să fie reglementată de legislația procesual penală în maniera actuală, deoarece aceasta se contrazice cu rolul activ al organului de urmărire penală, nu ne raliem acestei opinii din motiv că nu poți invoca rolul activ în situația când este evident că se merge pe o cale greșită și este atât irațional, cât și inoportun a continua a acționa într-un mod vădit contrar prevederilor procesuale și rațiunii în ansamblu.

Renunțarea la probe este instituită în scopul eficientizării procesului pentru a evita administrarea de probe redundante și inutile întru soluționarea fondului cauzei, în asemenea manieră, reducând tergiversarea procesului și totodată costurile pentru înfăptuirea justiției. Având în vedere că procesul penal este ghidat de echitatea procedurii și respectarea drepturilor fundamentale ale omului renunțarea la probe reprezintă în primul rând o obligație pozitivă în cadrul procesului penal, acuzatorul având obligația pozitivă de a renunța la anumite probe în cazul în care acestea au fost administrate în cauză cu încălcarea rigorilor procedurale și nu întrunesc condițiile de admisibilitate înaintate de legislația procesual penală.

Totodată, dacă e să vorbim privitor la practica judiciară în domeniu, constatăm că sunt destul de rare cazurile de renunțare la probe în cadrul procesului penal, cele mai frecvente motive de renunțare fiind imposibilitatea asigurării prezenței unui martor în cadrul ședinței de judecată, situația când proba a fost administrată în mod vădit ilegal, respectiv, întru asigurarea respectării dreptului la un proces echitabil se renunță la probele administrate cu încălcarea exigențelor procedurale, cazurile când acuzarea renunță la probă din considerente strategice când proba este în defavoarea poziției acuzării, este cert că la probele scrise acuzarea în practică nu renunță.

Un exemplu elocvent și cât de cât frecvent întâlnit în practica judiciară națională este situația atunci când acuzarea are câțiva martori care trebuie să releve aceleași mărturii și să elucideze aceleași circumstanțe sau în situația când declarațiile acestora nu au valoare esențială pentru fundamentarea poziției acuzării și pentru soluționarea fondului cauzei și acuzarea nu poate asigura prezența acestora în cadrul ședințelor de judecată fiindcă martorul este plecat peste hotare, atunci în atare situații procurorul poate renunța la proba cu acest martor pentru a continua procesul și nu a tergiversa examinarea cauzei, evident dacă aceasta nu este unica probă esențială soluționării

fondului. Totodată, există posibilitatea audierii martorului prin intermediul mijloacelor electronice și anume prin video conferință cu respectarea rigorilor procesuale, totuși, dacă procurorul nu cunoaște nimic despre locul aflării acestuia soluția nominalizată este imposibil de realizat, astfel, procurorul va merge pe calea renunțării la această probă.

Potrivit art. 328 alin. (2) Cod procedură penală, după punerea în discuţie a renunţării la probe, instanţa dispune neexaminarea acestora dacă nu s-a solicitat examinarea lor de către altă parte. Astfel, chiar dacă partea a renunțat la proba propusă anterior, partea opusă poate solicita administrarea acesteia în continuare. În acest sens, ar servi drept exemplu situația când partea acuzării din motive strategice renunță la proba cu un anumit martor din motiv că declarațiile acestuia dezavantajează poziția acuzării, iar partea apărării la rândul său exercitând conștiincios apărarea constată că eventualele declarații ale martorului la care a renunțat acuzarea într-un mod oarecare avantajează poziția apărării solicită în continuare administrarea probei nominalizate, adică solicită audierea acestuia.

Instituția renunțării la probe și instituția excluderii probelor reprezintă două mecanisme distincte utilizate în cadrul procesul penal, menite a asigura buna desfășurare a procesului penal și înfăptuirea justiției în acord cu echitatea procedurii. Instituțiile în cauză se referă la gestiunea eficientă a probatoriului având misiunea de a exclude probele ce nu întrunesc condițiile de admisibilitate și care au fost administrate cu încălcarea exigențelor procedurale sau a renunța la probele inutile pentru soluționarea fondului cauzei. Atât instituția excluderii probelor, cât și instituția renunțării la probe au drept efect neutilizarea unor probe, însă acestea au fundament și implicații diferite în cadrul procesului penal. Este cert că renunțarea la probe și excluderea probelor au roluri diferite în cadrul procesul penal, contribuind la asigurarea unui proces judiciar eficient, obiectiv, echilibrat și respectuos față de drepturile fundamentale ale omului. Renunțarea la probe reprezintă mai mult un instrument de strategie al părților, deși, persistă obligația pozitivă de a renunța la o anumită probă în circumstanțele enunțate anterior, la rândul său, excluderea probelor fiind concepută drept garanție a respectării legalității și echității procesului penal.

Referințe bibliografice:

1. Чельцов-Бебутов М.А. Очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах, том 1. Москва, 1957.
2. Строгович М.С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе. Москва, 1951.
3. Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.2016. Publicat: 25.03.2016 în M.O. al RM Nr. 69-77, art. 113.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova Nr.122 din 14 martie 2003. Publicat în M. O. al RM: nr.104-110 din 7 iunie 2003. În vigoare din 12 iunie 2003.
5. Ordinul Procuraturii Generale nr. 2/21 din 02.01.2018 cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecătorești.
6. Dolea I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ). Ed. II. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 1408 p. ISBN 978-9975-3418-0-6.